

بررسی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای گردشگری در شهرستان شمیرانات

دکتر طوبی امیرعضدی*

عضو هیات علمی گروه جغرافیا واحد اسلامشهر دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر مجید ولی شریعت پناهی

عضو هیات علمی گروه جغرافیا واحد شهرری دانشگاه آزاد اسلامی

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۸/۲۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۵/۱۵

چکیده

یکی از مباحث توسعه صنعت گردشگری در مناطقی که از قابلیت‌های توریستی برخوردارند، شناخت قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهایی است که در پیش روی این صنعت قرار دارد. اگرچه بسیاری از مناطق گردشگری از جمله منطقه شمیرانات از دیرباز مورد توجه گردشگران بوده و برای بسیاری، جاذبه‌های آنها شناخته شده است اما بهره‌برداری از توانمندی‌های و جاذبه‌های گردشگری اگر بدون شناخت و برنامه‌سازي صورت پذیرد، منجر به تخریب و نابودی این قابلیت‌ها می‌گردد، لذا در بیشتر نواحی توریستی ضرورت شناخت و ساماندهی وضعیت گردشگری احساس می‌شود. در مقاله حاضر کوشش شده با هدف ساماندهی صنعت گردشگری در شهرستان شمیرانات، ابتدا نقاط قوت و ضعف که از درون مسئله منشاء می‌گیرند همراه با فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی مورد بررسی تجزیه و تحلیل قرار گرفته سپس پیشنهادات اساسی به منظور بهره‌برداری از قوت‌ها، فرصت‌ها، کاهش ضعف‌ها و تهدیدات ارائه گردد.

واژگان کلیدی: شمیرانات، گردشگری، قوت و ضعف، فرصت و تهدید

۱-۱- کلیات تحقیق

امروزه صنعت گردشگری یکی از مهمترین فعالیتهای اقتصادی در جهان به شمار می آید که علاوه بر منافع اقتصادی، فرصت بسیار مناسبی را در اختیار بازدیدکنندگان قرار می دهد تا نسبت به اهمیت حفظ فرهنگها و چگونگی محافظت از فرهنگهای محلی و چشم اندازهای طبیعی آگاه شوند. این شرایط برای جوامع محلی، روستاها و شهرها و نواحی دوردست طبیعی، درآمد خوبی ایجاد می کند.

رشد و پیشرفت این صنعت، مدیون توانمندی هایی است که با اشکال مختلف طبیعی و انسانی در محیطهای متفاوت جغرافیایی یافت می شوند. در میان مناطق مختلف گردشگری، مناطق مجاور شهرها مخصوصاً شهرهای بزرگ که از جاذبه های طبیعی نظیر کوهها، رودخانهها، دریاچهها و... برخوردارند، نقش مهمی را در توسعه گردشگری و نیز تفرجگری ایفا می نمایند که هم برای جوامع محلی این مناطق، منافع اقتصادی و اجتماعی در بر دارد و هم ساکنان چنین شهرهایی فرصت می یابند در ایام تعطیل اوقات فراغت خود را در این نواحی گذرانده و به دور از زندگی کسالت آور شهری به تمدد اعصاب پرداخته و خود را برای ادامه کار و زندگی آماده سازند. اما چنین منافع زمانی قابل دسترسی خواهد بود که از طریق یک برنامه ریزی صحیح این گونه محیطهای گردشگری و گردشگری طبیعی همراه با جامعه محلی ساکن در آنها، آماده جذب گردشگران شده و شهرنشینان گردشگر نیز برای چگونگی برخورد با این محیطها آموزش های لازم را فرا گیرند. در غیرصورت این نواحی نیز بزودی تبدیل به محلی برای استقرار مهمانسراها، رستورانها و دست فروشان شده و ساخت و سازهای بی ضابطه، چشم اندازهای آن را تخریب نموده و زباله های حاصل از ورود گردشگران سراسر این مناطق را فرا گرفته و بتدریج جاذبه خود را از دست می دهند.

۱-۲- ضرورت اهمیت تحقیق

شهرستان شمیران با قرارگیری در دامنه های جنوبی البرز و جاذبه های طبیعی، توان بالایی برای جذب گردشگر و طبیعت گردی داشته و رودخانهها، چشمه سارها، دره های زیبا با اقلیمی فرح بخش، پیست اسکی و شرایط کوهستانی با سیمایی روح بخش از توانمندی قدرتمند محیطی، جهت توسعه صنعت گردشگری مخصوصاً طبیعت گردی برخوردار است. شناخت این قابلیت ها به منظور بهره وری بیشتر از آنها موجبات رشد صنعت گردشگری را در ناحیه فراهم آورده و به توسعه اقتصادی، اجتماعی آن نیز کمک می نماید. به خصوص اینکه موقعیت شمیران و قرارگیری در کنار شهر بزرگی چون تهران با جمعیت چند میلیونی بازار وسیعی را برای عرضه محصولات گردشگری این شهرستان فراهم آورده است. اما علی رغم وجود قابلیت های گردشگری بسیار در شهرستان شمیران به نظر می رسد عدم بهره برداری بهینه از جاذبه های گردشگری و نبود یک برنامه مدرن بهره وری توانمندی های منطقه را کاهش داده و برای محیط زیست نیز خطر آفرین شده و دستیابی به توسعه پایدار از طریق رشد و توسعه صنعت گردشگری را با مشکلاتی روبرو ساخته است. لذا بررسی و ارزیابی توان های محیطی و تدوین یک طرح آمایش جهانگردی جهت افزایش بهره وری و حفظ محیط زیست منطقه، ضروری به نظر می رسد.

۳-۱- اهداف تحقیق

الف) هدف کلی: دستیابی به توسعه پایدار شهرستان شمیرانات با بهره‌گیری از توان‌های توریستی منطقه به گونه‌ای که راه‌کارهای ارائه شده راهنمای مناسبی برای توسعه پایدار مناطقی باشد که وجه تشابهاتی را با این شهرستان دارند.

ب) اهداف ویژه

۱. شناخت جاذبه‌های طبیعی و انسانی گردشگری و شمیرانات.
۲. دستیابی به توسعه پایدار از شهرستان شمیرانات.
۳. فراهم نمودن محیطی فرحبخش جهت گذراندن اوقات فراغت شهروندان تهرانی و سایر گردشگرانی که در پس اهداف گردشگری قدم به منطقه می‌گذرانند.

۴-۱- پرسش‌های تحقیق

الف) آیا گردشگری بدون برنامه که در حال حاضر در شهرستان شمیرانات مشاهده می‌شود به تخریب محیط زیست می‌انجامد؟ و اگر چنین است آیا توسعه پایدار آن را با مشکل روبرو نمی‌سازد؟

ب) توانمندی‌های طبیعی و انسانی موجود در ناحیه که بهره‌گیری از آنها به رشد و توسعه صنعت گردشگری منجر خواهد شد کدامند؟ و چگونه می‌توان توان‌های بالقوه موجود را به بالفعل تبدیل نمود؟

ج) چنانچه ضمن حفظ محیط زیست و رعایت استانداردهای زیست محیطی توانمندی‌های محیطی موجود برای توسعه گردشگری مورد بهره‌برداری قرار گیرند، آیا در رشد و توسعه پایدار اعم از اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی موثر نخواهند بود؟

۵-۱- فرضیه‌ها

الف) به نظر می‌رسد می‌توان با شناخت توان‌های محیطی گردشگری در شهرستان شمیرانات پیش از پیش به رشد و توسعه منطقه کمک نمود.

ب) احتمال داده می‌شود با بهره‌برداری بهینه از جاذبه‌های گردشگری می‌توان به حفظ محیط زیست و توسعه‌ای پایدار دست یافت.

۶-۱- متغیرهای تحقیق

با توجه به فرضیه‌های ارائه شده متغیرهای زیر را می‌توان برای پژوهش مطرح نمود:

الف) عوامل و پدیده‌های طبیعی موجود در محدوده تحقیق که در افزایش گردشگران منطقه موثرند.

ب) عوامل و پدیده‌های انسانی که موجب افزایش جهانگردان و تفرج‌گران در منطقه می‌شوند.

۷-۱- پیشینه تحقیق

طرح موضوع تحقیق برای شهرستان شمیرانات تازگی داشته و تاکنون منبعی مکتوب و مستند که در آن از توسعه گردشگری با رویکرد توسعه پایدار سخن رفته باشد، تهیه نگردیده است. تنها منبعی که مستقیماً با طرح موضوع مورد مطالعه مرتبط است، کتاب اطلس شهرستان شمیرانات می‌باشد که از سوی موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی در سال ۱۳۸۱ منتشر شده و اشاراتی به وضع طبیعی و برخی جاذبه‌های گردشگری ناحیه دارد.

البته کتاب‌هایی نیز درخصوص جهانگردی در ایران منتشر شده است که گاهی نامی از شمیران و برخی از جاذبه‌های در آنها برده شده است از جمله کتاب جغرافیای جهانگردی ایران که توسط دکتر افشین شهام و مهندس هیلدا دادفر تالیف شده و در قسمت مربوطه به استان تهران از شمیرانات نیز نام برده شده است. به علاوه برخی کتب نیز تالیف گردیده‌اند که اگرچه مستقیماً با محدوده مورد تحقیق مرتبط نیستند ولی درباره موضوع مورد بحث موارد مهمی را متذکر شده‌اند، از جمله این منابع، یکی کتاب مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت طبیعت گردی است که از سوی دکتر محسن رنجبر ترجمه و اخیراً به وسیله انتشارات آبیژ به چاپ رسیده و اشاراتی به مفاهیم اکوتوریسم و تاثیر آن بر جوامع محلی و نقشی که در برنامه‌ریزی برای حفاظت از مناطق گردشگری ایفا می‌کند دارد و یا کتاب اصول برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی نوشته زاهد زاهدی، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهرداری‌های کشور است که برنامه گردشگری روستایی را مدنظر قرار داده و توسعه پایدار را مورد توجه قرار می‌دهد.

۸-۱- نوع تحقیق

نوع تحقیق از نظر ماهیت کاربردی بوده و می‌توان مورد بهره‌برداری موسسات و سازمان‌هایی نظیر شهرداری‌های شهرستان شمیرانات و سازمان گردشگری و نیز بخش‌داری‌های موجود در منطقه قرار گیرد. اما از نظر روش، از روش‌های مختلفی برای تحقیق استفاده شده از جمله روش تاریخی برای بیان تاریخچه‌ای از منطقه مورد مطالعه و سوابق گردشگری در آن و از روش موردی و زمینه‌ای به علت اینکه تحقیق به یک منطقه خاص اختصاص دارد و بر روی یک موضوع متمرکز است بکار گرفته شده و از روش توزیعی نیز برای بیان وضع موجود منطقه از نظر گردشگری استفاده گردیده است.

۲- خصوصیات جغرافیایی شهرستان شمیرانات

۱-۲ ویژگی‌های طبیعی

موقعیت جغرافیایی

شهرستان شمیرانات یکی از دوازده شهرستان استان تهران است که در شمال این استان و در ناحیه‌ای کوهستانی واقع گردیده و از لحاظ مختصات جغرافیایی در محدوده‌ی بین ۲۰،۵۱ تا ۵۱،۵۴ طول شرقی و ۳۵،۲۰ تا ۳۶،۵ عرض شمالی قرار دارد. از نظر موقعیت طبیعی به استثناء محدوده کم وسعتی در جنوب ناحیه و شمال دریاچه سد لتیان، قلمرویی کوهستانی محسوب شده و متشکل از ارتفاعات جبهه جنوبی البرز مرکزی است.



نقشه شماره ۱- تقسیمات کشوری استان تهران

منبع: سایت جامع گردشگری www.anobanini.ir

حدود و وسعت

شهرستان شمیران با حدود ۱/۱ هزار کیلومتر مربع وسعت، مقام هشتم را در بین سایر شهرستان‌های استان تهران داراست که تقریباً ۵/۹ مساحت استان است و محدود می‌شود از شمال به استان مازندران، از غرب به شهرستان کرج و کن (جزء تهران)، از جنوب و جنوب شرق به تهران و از شرق به شهرستان دماوند. ضمناً منطقه یک و قسمت غربی منطقه چهار شهرداری تهران، از نظر خدماتی تابع شهرداری تهران و از نظر سیاسی تابع شهرستان شمیران هستند (محمودیان، ۱۳۸۱، صص ۶۵-۶۶).

ساختمان زمین شناسی

ساختمان زمین شناسی شمیرانات به عنوان بخشی از محدوده البرز بررسی می‌شود. سیر تحولات زمین شناختی و دوره‌های رسوب‌گذاری و فرسایش در سطح بزرگ مقیاس منطقه البرز را متاثر ساخته و ساختمان چینه‌شناسی و سیستم گسلی شهرستان نیز به تبع همین دوره‌ها و هم زمان با آنها تحولاتی را به خود دیده است. تنوع ساختمان چینه‌شناسی و مجاورت رسوبات بسیار قدیمی تا بسیار جدید بیانگر فعالیت‌های تکنیکی شدید و اعمال کوهزایی است که کماکان ادامه دارد. به مرور دوره‌های فرسایش نیز با سر برآوردن کوه‌ها از آب، منطقه را تحت تاثیر قرار داده و رسوبات مختلفی را پدید آورده‌اند. به این ترتیب رسوبات و سازنده‌های بسیار قدیمی مانند سازند باروت متشکل از شیل، ماسه، سنگ، دولومیت و آهک متعلق به دوره اول از دوران کامبرین تا آبرفت‌های کواترنر، نهشته‌های هزار دره در سطح شهرستان، برونزد دارد.

فعالیت‌های گسلی شدید که منجر به تنوع ساختمان چینه‌شناسی منطقه گردیده، خود عمدتاً تحت تاثیر نیروهای اصلی است که به محدوده البرز وارد می‌شود.

ناهمواری‌ها

۹۴ درصد شهرستان شمیرانات، کوهستانی است که تحت تاثیر سیستم کوهزایی البرز و چین خوردگی‌های آن طی ادوار مختلف زمین‌شناسی شکل گرفته است. کار فرسایش حوضه آبریز رودخانه جاجرود و لار و رودخانه‌های کوچک در دامنه جنوبی رشته کوه توچال و دوره‌های یخچالی و سرد طی دوره چهارم زمین‌شناسی (کوآترنر) در سیمای طبیعی ناهمواری‌های شهرستان، نقش مهمی داشته‌اند. مناطق هموار و رودبارهای نسبتاً مسطح در امتداد دره رودخانه‌های جاجرود و لار که حاصل فرسایش و انباشت رودهاست و دشت‌های به نسبت کوچک و نیمه‌هموار که هنوز آثار یخرفت‌ها و قطعه سنگ‌های بزرگ در سطح آنها، نشانگر فرسایش یخچال‌هایی هستند که طی دوره‌های سرد بر روی ورقه‌ها و توده‌های یخ حمل شده‌اند. سایش مداوم قطعات یخ بر بستر دره‌ها، کف آنها را صاف کرده و دیواره‌های دوطرف بستر را نیز تا حد ممکن عقب رانده‌اند. به این ترتیب دشت‌های کوچکی در مناطق مرتفع که عمق یخ‌ها و قدرت فعالیت‌شان بیشتر بوده تشکیل گردیده است که در اصطلاح محلی به آن دشتک یا دشته می‌گویند مانند: دشت جانستون، دشت تلخ آب، دشت کهچال و دشت هویج و در پیرامون نزدیک به قله‌های مرتفع به اینگونه جاها که معمولاً کوچکترین با پسوند "چال" نیز نامیده می‌شوند، مانند: کلک چال، قزقرنچال، پیاز چال، سرک چال، پلنگ چال و... (محمودیان، ۱۳۸۱، ص ۷۲).

دشت‌های پایکوهی و کوهپایه‌های جنوب توچال نیز از معدود نقاط به نسبت هموار این شهرستان هستند. این دشت‌ها بر اثر انباشت و حمل موارد رسوبی و فعالیت‌های آب‌های جاری هموار شده‌اند. علت به جای ماندن مواد رسوبات در این قسمت‌ها، فعالیت گسل‌ها و بازکردن بستر دره‌ها بوده است. به این ترتیب نیز دشت‌ها و گودال‌هایی بر اثر فعالیت‌های تکنونیک (زمین ساختی) و فرسایش آب‌های جاری شکل گرفته‌اند، مانند دشت لواسان، دشت سبو، دشت امامه، دشت آهار و دامنه‌های جنوبی کوه توچال که از مشخصات بارز این قبیل دشت‌ها وجود یک خط گسل در امتداد آنهاست. به جز دشت‌ها و اراضی هموار مزبور که بخش‌های کم وسعت و پراکنده‌ای را تشکیل می‌دهند، سایر نقاط را رشته کوه‌های بهم پیوسته و قله مرتفع در بر می‌گیرد. به طوری که دیواره میانی البرز مرکزی با قله مرتفعی چون خلنو (۴۳۷۵ متر)، سرک چال (۴۲۱۰ متر)، کلون بستک (۴۱۵۰ متر) و جانستون (۴۰۰۰ متر) در شمال شهرستان و دیواره جنوبی البرز مرکزی (رشته کوه توچال) با قله مرتفعی مانند: توچال (۳۹۳۳ متر)، شاه نشین (۳۸۷۶ متر)، کلک چال (۳۳۲۵ متر) و دارآباد (۳۱۴۰ متر) در قسمت جنوبی شهرستان قرار دارند. علاوه بر آن کوه‌ها و یال‌های بهم پیوسته و منفردی نیز در قسمت میانی شهرستان واقع‌اند که به وسیله دره‌ها و رودخانه‌های اصلی و فرعی جاجرود بریده شده‌اند.

گسل‌های مهم

در ناحیه مورد مطالعه تعدادی گسل بزرگ و کوچک امتداد دارند که از نظر لرزه خیزی و ایجاد مخاطرات، مطالعه آنها ضروری بنظر می‌رسد. یکی از مهمترین گسل‌های این ناحیه گسل مشاء فشم می‌باشد که یکی از سیستم‌های گسلی فعال و اصلی البرز است. طول آن حدود ۴۰۰ کیلومتر بوده و در شرق به گسل شاهرود و در غرب به گسل

آبیک متصل می‌شود. عبور این ساختمان گسلی از میانه شهرستان و انشعاب چندین گسل مهم و اصلی از آن، ویژگی‌ها و توان لرزه خیزی و روند فعالیت‌های تکنونیک شهرستان را نشان می‌دهد (همان منبع، ص ۷۲).

یکی از مشخصات بارز دشت‌های شمیرانات وجود یک خط گسل در امتداد آنهاست به طوری که امتداد گسل منشاء فشم، دره‌های باز و دشت‌های لواسان و امامه را به وجود آورده است. ضمناً دامنه‌های جنوبی کوه توچال که کوهپایه آن در حال حاضر، منطقه شمیران است به وسیله گسل نیاوران و تراست شمال تهران مشخص می‌شود و تعدادی گسل‌های فرعی نیز در امتداد آن قرار دارد.

همچنین علاوه بر این گسل‌ها تعدادی گسل‌های کوتاه تر از ۲ کیلومتر نیز وجود دارند که اگرچه لرزه خیز نیستند ولی در هنگام زلزله ممکن است دچار لغزش یا جابجایی شوند.

اقلیم

آب و هوای شهرستان شمیران تحت تاثیر عوامل جغرافیایی و بیش از همه ناهمواری‌هاست که در ناهمگونی اقلیم، حجم و نوع بارش‌ها و تفاوت‌های دمایی تاثیر می‌گذارند. جهت ناهمواری‌ها و شیب دامنه‌های کوهستانی، وسعت دره‌ها و دریاچه‌های کوچک نیز در به وجود آوردن خرده اقلیم‌های محلی تاثیر بخشیده و در مجموع شرایطی بسیار متفاوت با شهر تهران در جنوب و منطقه مرطوب و پرباران پیرامون شمالی خود دارد.

بر پایه مطالعات اقلیمی و بزرگ مقیاس که در سطح منطقه صورت گرفته، توده‌های هوایی که منطقه مورد مطالعه را تحت تاثیر قرار می‌دهند، عبارتند از: در زمستان، مدیترانه‌ای از سمت غرب، قطبی شمالی از سمت شمال، قطبی بری از شمال و شمال غرب و در تابستان‌ها بری حاره‌ای از منشاء کویر ایران یا بیابان عربستان و جریان‌های شمال غربی از اروپای مرکزی است.

غلبه نادر توده‌های بحری حاره‌ای (گرم و مرطوب) نیز در تابستان‌ها از جنوب شرق (جریان موسمی اقیانوس هند) گاه به گاه به وقوع می‌پیوندد.

برخورد این توده‌ها با عوامل جغرافیایی مکان‌ها، آثار متفاوتی را به جا می‌گذارد که باعث پراکندگی‌های مکانی بارش‌ها به لحاظ حجم و نوع ریزش‌ها می‌گردد. به طوری که در زمستان ورود توده‌های مرطوب در پیرامون جنوبی این شهرستان، ممکن است هیچ‌گونه آثار بارش نداشته باشد و یا مقدار بارش آنها کم باشد اما در مواجهه با بلندی‌های کوهستان و صعود توده‌ها بر حجم بارش‌ها افزوده گردد و نوع ریزش‌ها نیز بیشتر به صورت برف تغییر یابد، به طوری که ضریب برفی (نسبت ریزش‌های جوی به صورت برف به کل ریزش‌ها) سالانه در ارتفاع ۲۵۰۰ متری ۵۷ درصد محاسبه شده است. به عبارت دیگر سالانه بیش از ۵۷ درصد از سهم بارش‌های این شهرستان به صورت برف ریزش می‌کند که سرچشمه رودخانه‌های منطقه بوده و به همین دلیل رودخانه‌ها دارای رژیم نسبتاً دائمی و پایدار هستند (اداره کل هواشناسی استان تهران، ۱۳۸۵).

۲-۲- خصوصیات انسانی شهرستان شمیرانات

- تقسیمات کشوری

شهرستان شمیرانات از دو بخش و سه دهستان با مشروح ذیل تشکیل شده است: بخش رودبار تهران شمال دهستان رودبار تهران و شهرهای تجریش و اوشان، فشم، میگون .

بخش لواسانات که از شهر لواسان و دهستان‌های لواسان کوچک و لواسان بزرگ تشکیل گردیده است . مرکز این شهرستان شهر تجریش است که مقر فرمانداری شهرستان شمیرانات بوده و اکنون جز یکی از مناطق بیست و دوگانه به شمار می‌آید. نکته قابل توجه این است که منطقه یک و قسمت غربی منطقه چهار شهرداری تهران از نظر خدماتی تابع شهرداری تهران و از نظر سیاسی تابع شهرستان شمیرانات است.

- جمعیت و توزیع جغرافیایی آن

بر اساس نتایج حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، در این شهرستان ۳۰۳۹۸ نفر زندگی می‌کرده‌اند که از این تعداد ۱۷۳۴۹ نفر (۵۷ درصد) در نقاط شهری و ۱۳۰۴۹ نفر (۴۳ درصد) در نقاط روستایی به سر می‌برده‌اند و شهرستان دارای جمعیت غیر ساکن نبوده است. حال آنکه در سال ۱۳۶۵ شهرستان شمیرانات دارای ۴۰۶۱۷ نفر جمعیت بوده است که ۱۳۸۰ نفر (۲۸ درصد) در نقاط شهری و ۲۹۲۲۳ نفر (۷۲ درصد) در نقاط روستایی به سر می‌برده‌اند و آمار جمعیت غیر ساکن هم ۴ نفر گزارش شده است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵). مقایسه نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵ و مقایسه آن با سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۶۵ حاکی از کاهش جمعیت شهرستان است که با توجه به نزدیکی این منطقه به تهران و نقش شهر تهران در جذب جمعیت، امری دور از ذهن نیست. اما نکته مهم دیگر در تحولات جمعیتی کاهش جمعیت روستایی و افزایش جمعیت شهری است و نشان دهنده اهمیت شهرهای لواسان و فشم در جذب جمعیت از نقاط روستایی شهرستان می باشد که چنین افزایشی می تواند پیامدهای منفی در محدوده شهرهای مذکور را به دنبال آورد .

- خصوصیات اقتصادی

آمارهای مربوط به وضع فعالیت‌ها و اشتغال جمعیت حکایت از این دارد که اقتصاد شهرستان بر فعالیت‌های خدماتی استوار است که ناشی از گردشگرپذیر بودن منطقه و در نتیجه گسترش فعالیت‌هایی است که خدمات مورد نیاز برای گردشگران را تامین می‌نماید. به طوری که ۵۵ درصد از شاغلین شهرستان در بخش خدمات مشغول به کارند و پس از آن صنعت و معدن با ۲۸/۱ درصد و کشاورزی با ۱۵/۷ درصد قرار دارند. جدول های زیر نشان دهنده وضع فعالیت و اشتغال جمعیت می‌باشد.

جدول شماره ۱-وضع فعالیت، اشتغال و بیکاری جمعیت شهرستان شمیرانات ۱۳۸۵

سال	شرح	جمعیت ده سال و بیشتر		شاغل		بیکار		فعالیت	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۳۸۵	شهرستان	۲۴۹۵۴	۸۲	۹۸۷۶	۴۰	۲۲۴	۰/۸	۱۰۱۰۰	۴۰/۵
۱۳۸۵	جمعیت روستایی	۱۱۰۲۰	۸۴	۴۹۸۷	۴۵/۲	۴۱	۰/۳	۵۰۲۸	۴۶

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

جدول شماره ۲- توزیع شاغلان در بخش‌های مختلف اقتصادی شهرستان شمیرانات ۱۳۸۵

شرح	شاغل		کشاورزی		صنعت و معدن		خدمات	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کل شهرستان	۹۸۷۶	۱۰۰	۱۵۵۳	۱۵/۷	۲۷۷۱	۲۸/۱	۵۴۲۵	۵۵
نقاط روستایی	۴۹۸۷	۱۰۰	۱۲۳۱	۲۴/۷	۱۱۴۵	۲۳	۲۵۶۷	۵۱/۵

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

فعالیت‌های اقتصادی

الف (کشاورزی)

اگرچه در گذشته اساس اقتصاد شهرستان شمیرانات بر پایه کشاورزی استوار بوده است ولی با رشد بخش‌های دیگر اقتصادی به خصوص خدمات، از اهمیت کشاورزی کاسته شده و تنها ۱۵/۷ درصد از جمعیت شاغل به کشاورزی اشتغال دارند.

در بین انواع فعالیت‌های کشاورزی باغداری و تولید محصولات نظیر سیب، گلابی، آلبالو، گیلاس، زردآلو، خرمالو و توت مهمتر از بقیه جلوه می‌کند و به دلیل بالا بودن قیمت محصولات درختی و دسترسی به بازار تهران و عرضه مستقیم به گردشگران، کشاورزان منطقه به تدریج اراضی زراعی خود را که به گندم و جو اختصاص دارد با باغات میوه تبدیل می‌نمایند. البته کشت گیاهان علوفه‌ای و تامین نیاز دامداری‌های منطقه نیز، بی‌اهمیت نبوده و یکی از اهداف فعالیت‌های کشاورزان است.

در ناحیه شمیرانات اراضی مستعد و دارای قابلیت برای زراعت و باغداری حدود ۱۶۶۵۰ هکتار است که حدود ۱۸۵۰ هکتار آن برای زراعت دیم در گسترده‌هایی از جنوب غربی و شرقی ناحیه.

جدول شماره ۳- دامداری در شهرستان شمیرانات

بز و بزغاله (راس)	گوسفند و بره (راس)	گاو و گوساله (راس)		
		اصیل	دورگه	بومی
۲۰۰۰	۲۳۲۰۰	۲۷/۳	۵۷۲۰	۳۰

منبع: آمارنامه استان تهران، ۱۳۸۵

ب) صنعت و خدمات

در شهرستان شمیرانات مجموعاً ۴۳۶ کارگاه صنعتی موجود است. کارگاه‌های صنعتی ۱۷ درصد کل کارگاه‌های شهرستان را تشکیل می‌دهد. عمده اینگونه موسسات کارگاه‌های کوچکی است که بیشتر در مناطق روستایی شهرستان پراکنده‌اند، زیرا طبیعت کوهستانی بودن منطقه و عدم وجود زمین کافی و دیگر شرایط نامساعد طبیعی مانع ایجاد و توسعه کارگاه‌های بزرگ صنعتی می‌گردد. صنعت محدود به صنایع کوچک است از جمله چنین صنایعی عبارتند از: کارگاه‌های آبکاری، تراشکاری، ریخته‌گری، بعضی صنایع کوچک غذایی مانند: نانوبی، لبنیات و... در زمینه صنایع خانگی تنها ۲/۳ درصد یعنی ۲/۳ خانوار به فعالیت‌های صنعتی خانگی اشتغال دارند. متأسفانه هیچ‌گونه توجه‌ای به صنایع دستی در مناطق روستایی استان تهران و بالتبع شهرستان شمیرانات نشده است و در زمینه ایجاد و گسترش صنایع خانگی و روستایی هیچ‌گونه اقدامی صورت نگرفته است (نجمی، ۱۳۸۸، صص ۷۲-۷۳).

برخلاف صنایع بخش خدمات به علل گردشگرپذیر بودن منطقه، رشد بسیار نموده و ۵۵ درصد از شاغلین در این بخش مشغولند و خدماتی از قبیل خدمت در رستوران‌ها و سالن‌های پذیرایی، خرده فروشی، تعمیرگاه‌های اتومبیل، کارگری در منازل و سرایداری خانه‌های دوم تهرانی‌ها، خدمات اداری و فروشی و بهداشت و درمان از جمله فعالیت‌های خدماتی مهم در منطقه می‌باشد.

۳- جاذبه‌های گردشگری در شهرستان شمیرانات

۳-۱- جاذبه‌های طبیعی

شهرستان‌های شمیرانات به علت برخورداری از مجموعه کم نظیری از انواع پدیده‌های زیبای طبیعی قادر است در تمامی فصول سال گردشگران، به‌خصوص طبیعت‌گردان را به سوی خویش جلب نماید که در ادامه به شرح مختصری از آنها بسنده می‌کنیم:

شمیرانات به علت طبیعت کوهستانی خود از قلل برف‌گیر، که در زمستان‌ها اسکی‌بازان و کوهنوردان در تابستان علاقه‌مندان طبیعت را به خود جذب می‌کند برخوردار است. برای مثال کوه در ارتفاع ۲۰۰۰ متر و طول با ۴۲۰۰ متر در این منطقه واقع شده است که چشم‌اندازهای کوهستانی پرجاذبه‌ای را پدید آورده‌اند. دره‌های زیبای موجود در این منطقه با رودخانه‌هایی که در قعر آنها جاریست مانند دره‌های درکه، دارآباد، دربند و ولنجک در اکثر اوقات پذیرای شهروندان تهرانی خسته از هیاهوی شهر است.

رودخانه‌های مهمی چون جاجرو، اچچه که به دریاچه سدلتیان می‌ریزند همراه روان بهار رودخانه‌های متعدد دیگر از جاذبه‌های این منطقه به شمار می‌آیند.

کوهستانی بودن منطقه و ظهور رودخانه‌های فوق، موجب شکل‌گیری آبشارهای بسیاری شده است که به زیبایی و جذابیت منطقه افزوده‌اند از جمله: آبشار دوقلو که در ارتفاع ۲۷۰۰ متری از سطح دریا و در زیر پناهگاه شیرپلا قرار دارد. این آبشار در زمستان‌ها یخ می‌زند و منظره بی‌نظیری را پدید می‌آورد همچنین آبشار زیبای شکرآب واقع در روستای آهار و آبشار کل کنگه در دامنه کوه کلون بستک که دارای چشم‌اندازی زیبا و آبی گوارا و خنک هستند.

چشمه‌های بسیار زیادی در سطح شهرستان پراکنده‌اند که بعضاً سرچشمه رودخانه‌ها بوده و برخی از آنها دارای جاذبه درمانی - بهداشتی هستند: مانند چشمه گنجی و چشمه‌های خاتون که اولی در مکانی به نام شکر آب و بقیه در کوه خاتون بارگاه، شرق روستای گرمابدره و نزدیک کوه بونزار قرار دارند. آب این چشمه‌ها از شرق به رودخانه لارو از غرب به رودخانه‌ها جاجرو می‌ریزد.

از نظر پوشش گیاهی، گستره وسیعی از ناحیه شمیرانات به پشتوانه شرایط اکولوژیکی پوشیده از گیاهان مرتعی است که به ویژه در فصول بهار و تابستان از چشم‌اندازهای زیبایی برخوردار می‌شود. وضعیت پوشش گیاهی ناحیه بیانگر غنای پوشش نباتی و اکوسیستم نباتی ناحیه و حاکی از جاذبه‌های ارزشمند برای جلب گردشگر به ناحیه است. علاوه بر گیاهان طبیعی در قلمرو جنوبی ناحیه برای حفاظت از دریاچه سدلتیان نیز دو پارک جنگلی ایجاد شده که فضای مناسبی برای گذراندن اوقات فراغت است. یکی پارک جنگلی سد لتیان با درختانی چون کاج، بید، بیدمشک، بلوط، چنار، افاقیا، زبان گنجشک، نارون و درختچه‌های مانند یاس و دیگر پارک جنگلی دو قلو.

گیاهانی چون پونه، گلپر، شاه تره، خاکشیر، آویشن، آلاله، گون، باریجه، گزنه و... به علت خاصیت دارویی خود و مناظر بدیعی که در هنگام رویش به وجود می‌آورند در جذب طبیعت‌گردی نقش بسیار دارند.

بخش وسیعی از کوهستان البرز مرکزی به مساحت نزدیک به ۴۰۰ هزار هکتار در سال ۱۳۴۶ منطقه حفاظت شده اعلام گردیده است و به همین دلیل، حیات وحش جانوران ناحیه شمیرانات مورد حمایت قرار گرفته و این ناحیه از غنای جانوری برخوردار می‌باشد. در این شهرستان از رده پستانداران نشخوار کنندگانی نظیر قوچ، میش در البرز مرکزی و گوشت‌خوارانی مانند پلنگ و گرگ و شغال زیست می‌کنند و ۱۶۳ گونه پرنده در منطقه حفاظت شده پرواز می‌نمایند که مهمترین آنها عبارتند از عقاب، شاهین، دلججه، و پرندگان دانه خوار و میوه خوار نظیر طوطی و انواع گنجشک.

از رده خزندگان جانورانی از رده ماران و سوسک‌ها در شمیرانات به چشم می‌خورند. دوزیستانی چون قورباغه درختی و قورباغه سبز نیز در منطقه به زیست خود ادامه می‌دهد.

همچنین در دریاچه سدلتیان و جریان‌های سطحی موجود در ناحیه انواع ماهی‌ها مانند ماهیان تیره کپور، سرخ‌پر، قزل‌آلای خال قرمز، قزل‌آلای رنگین‌کمان و گونه‌های دیگر زندگی می‌کنند که در معرض آلودگی‌های ناشی از فاضلاب واحدهای مستقر در حاشیه رودخانه‌ها به خصوص رودخانه جاجرود قرار دارند (نجمی ۱۳۸۸، صص ۱۷۱-۱۷۲). در میان پدیده‌های طبیعی غارهای منطقه از قدیم مورد توجه غارنوردان، کوهنوردان و اکوتوریست‌ها بوده است غارهایی چون غار دره اسپول اوشان، غار کیقباد، غار هم‌همن و غار هملون، نمونه غارهای منطقه می‌باشند که دارای جاذبه اکوتوریستی هستند (پازوکی طرودی، ۱۳۸۲). شرایط آب و هوایی منطقه در فصول مختلف سال به گونه‌ای است که هر فصل گردشگران مخصوص به خود را جذب می‌نماید، در زمستان کوهنوردان، اسکی‌بازان و علاقه‌مندان به چشم اندازهای زمستانی نواحی کوهستانی و در فصل بهار و پاییز تفریح‌گران خسته از زندگی شهری و در فصل تابستان نیز گرم‌زدگان شهرهای مجاور مخصوصاً شهر تهران و کوهنوردان، غارنوردان و غیره را به سوی خویش جلب می‌نماید.



عکس شماره ۱: آبشار هملون در میگون، شهرستان شمیران

۳-۲- جاذبه‌های انسانی

سابقه تاریخی شمیرانات موجب شده در این ناحیه آثار تاریخی و مجلات قدیمی که سابقه آنها به زمان‌های دور می‌رسد وجود داشته باشد از آثار تاریخی می‌توان به قلعه‌هایی مانند قلعه کند، قلعه امادر، قلعه دفتر (دانشگاه تهران) اشاره کرد.

گورستان‌های قدیمی منطقه مانند گورستان ابن‌چ گر گورستانی زرتشتی است و در روستایی به همین نام قرار دارد. امامزاده سلطان محمد، امامزاده محمدتقی، امامزاده صالح و امامزاده اسماعیل از جاذبه‌های مذهبی منطقه محسوب می‌شوند که همراه با سایر امامزاده‌ها مذهب‌یون را به سوی خود فرا می‌خواند.

کاخ‌ها و کاخ موزه‌ها مانند: کاخ مظفری که متعلق به اواخر دوره قاجاریه بوده و با کاخ مظفری مشهود است. عمارت باغ فردوس در دوره محمدشاه قاجار توسط حسینعلی خان معیرالملک در باغ فردوس ساخته شده (جیرودی، ۱۸۷، ص ۱۳۳).

کاخ نیاوران و کاخ موزه سعدآباد نیز از دیگر کاخ‌های ناحیه‌اند که در تجریش واقع شده و کاخ موزه سعدآباد خود از چندین موزه تشکیل شده است.

بازار تجریش با قدمتی هزارسال حجره‌های معروف و سنتی‌اش همراه با مسجد و حسینیه‌اش از دیگر جاذبه‌های شهرستان به شمار می‌آید.

پارک‌های مختلف از قبیل پارک جنگلی لتیان، پارک جمشیدیه و پارک نیاوران از مکان‌های دیگری هستند که طالبان گذراندن اوقات فراغت به خود جلب می‌کنند. ضمناً مراکز و مجموعه‌های تفریحی- ورزشی مانند مجموعه ورزشی - تفریحی تله کابین توچال، پیست اسکی شمشک و پیست اسکی در بند سر و پیست اسکی دیزین، باشگاه تیرو کمان در ایستگاه اول تله کابین توچال با جاذبه‌هایی که در خود دارند در طول سال پذیرایی علاقه‌مندان می‌باشند. علاوه بر جاذبه‌هایی که منطقه مورد مطالعه برای گردشگران دارد، گردشگران شهری و روستایی نیز هر کدام می‌توانند محصولات خود را در منطقه بیابند. شهر شمیران (تجریش) محلات قدیمی و تاریخی و موزه‌های متعدد در خانه‌های رجال گذشته جذابیت خود را دارد. شهر لواسان با رشد سریع در دشت نیمه هموار گلندوک از دیرباز در زمره نقاط تفریحی و گذراندن اوقات فراغت مردم شهر تهران به شمار می‌آمده و امروزه به صورت مکانی جهت ساخت ویلا و خانه‌های دوم شهرنشینان تهرانی در آمده است.

شهر فشم در دل دهستان رودبار قصران و در یک دره طویل جای گرفته و خود از سه محل متمایز به نام‌های اوشان، فشم، میگون، با محله‌های متعدد و بافت‌های ویژه شکل گرفته و شهری بیلاق محسوب می‌گردد. از جاذبه‌های شهری که بگذریم و در شهرستان شمیرانات روستاهای متعددی وجود دارند که به علت برخورداری از چشم‌اندازهای متنوع طبیعی و انسانی مانند باغات میوه و بافت و معماری سنتی، رودهای کوچک و بزرگ و شرایط آب و هوای بیلاقی جاذبه‌های متعددی را به گردشگران و تفریح‌گران عرضه می‌دارند و مهمترین این روستاها عبارتند از: روستای افجه و روستای ابن‌چ در بخش لواسانات، روستاهای شمشک و رودبار قصران.



عکس شماره ۲- منظره‌ی از طبیعت و خانه‌های بیلاقی در شمیرانات

منبع: پایگاه اطلاع‌رسانی شهرداری و معماری www.uan.ir

تجزیه و تحلیل مدل SWOT^۱:

تجزیه و تحلیل SWOT اصطلاحی است که برای شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی که یک سیستم با آن روبروست به کار برده می‌شود.

با استفاده از این مدل، از طریق تجزیه و تحلیل و سنجش محیط داخلی ناحیه، ضعف و قوت درونی (یعنی جنبه‌هایی که در راه دست‌یابی به اهداف برنامه‌ریزی را اجرای تکلیف‌های آن نامساعد یا بازدارنده هستند) شناسایی شده و همچنین با کندوکار و در عوامل تاثیرگذار محیط خارجی، فرصت‌ها و تهدیدهایی که در ارتباط با موضوع مورد مطالعه ناحیه مطالعاتی را تحت تاثیر قرار می‌دهند، بررسی می‌شود. در واقع مدل مذکور دارای دو مرحله است، مورد مطالعه شناسایی می‌شود و کلیدی‌ترین آنها معرفی گردد و در مرحله دوم، روش‌های علمی و عملی برای حفظ نقاط قوت فرصت‌ها و نحوه تبدیل نقاط ضعف به قوت و تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها ارائه شود (افراخته ۱۳۸۷، ص ۱۲۵).

جهت شناخت دقیق‌تر نقاط قوت، ضعف منطقه شمیران از نظر توسعه گردشگری و فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌در جهت تجزیه و تحلیل‌های لازم مدل SWOT مورد استفاده قرار گرفته و نتایج ذیل حاصل شده است.

الف - مرحله اول تحلیل swot (شناخت)

۱- الف قوت ها strengths

- وجود جاذبه های طبیعی متعدد و متنوع نظیر کوهستان ها دره ها، رودخانه ها، چشمه ها، آبشارها، پوشش گیاهی انواع پرندگان و حیوانات وحشی و پدیده های زمین شناسی و ...
- وجود جاذبه های انسانی مانند آثار تاریخی، فرهنگی، مذهبی، کاخ ها، کاخ موزه ها، موزه ها، آداب و رسوم و ...
- اقلیم مناسب در فصل تابستان جهت استفاده از ییلاقات منطقه و نیز آب و هوای سرد کوهستانی همراه با قتل برفگیر به منظور توسعه گردشگری زمستانی .
- باغات متعدد با شکوفه های بهاری و برگ های الوان پاییزی که چشم انداز مفرح و زیبایی را می آفرینند .
- گردشگری جامعه محلی با توجه به سابقه طولانی گردشگری در منطقه .
- پیست های اسکی همراه با امکانات لازم .
- خطوط ارتباطی موجود در منطقه .
- وجود شهرهایی چون لواسان ، فشم و تجریش برای توسعه گردشگری روستایی .
- موقعیت جغرافیایی منطقه و فراگیری آن در مجاور بزرگترین شهرهای کشور نظیر تهران ، کرج که از بازارهای وسیع گردشگری برخوردارند .

۲- الف - ضعف ها weaknesses

- کمبود فضاهای تفریحی و عدم متناسب این اماکن با میزان جمعیت
- پایین بودن کمیت و کیفیت گردش گاه های محدوده مورد مطالعه و توزیع نامناسب جغرافیایی
- گردش گاه های موجود به دلیل کوهستانی بودن منطقه که سبب بهره برداری بیش از حد و پرتراکم از نواحی خاص شده است و در نتیجه موجب وارد آوردن فشار بیش از ظرفیت به تفرج گاه های موجود می گردد.
- عدم رعایت حریم ، مخصوصا حریم رودخانه ها به ویژه رودخانه جاجرود که قسمتی از آب شهروندان تهرانی را تهدید می نماید، سبب آلودگی آن رودخانه شده است.
- وجود برخی پدیده های مخرب مانند ریزش، لغزش دامنه در دره ها و مجاور جاده هایی چون راه اصلی تهران به فشم
- ساخت و سازهای بی رویه و غیراصولی با ترکم های زیاد که ویژگی های منحصر به فرد و کم نظیر طبیعی و زیست محیطی منطقه از جمله دره ها و ارتفاعات را از بین برده است. نظیر آنچه که در روستای شمشک (مجمع های آ.اس.پ و خانه گستر) و قسمت شمالی مشرف به شهر میگون (ایجاد ساختمانهای بلندمرتبه در شیب های زیاد و بر روی صخره ها و تخته سنگ ها) در حال شکل گیری است.
- کمبود برخی تسهیلات و امکانات و خدمات تفریحی نظیر مراکز اقامتی، مراکز درمانی سیار نظیر اورژانس ، جهت استقرار در قسمتهای شمالی و منطقه رودبار قصران، در مناطقی چون شمشک و دربند سر به ویژه در فصل زمستان برای انتقال سریع مصدومان مرکز درمانی، وجود مخاطرات متعدد طبیعی نظیر سیل، بهمن، ریزش، رانش و غیره

به‌خصوص در اطراف مراکز اقامتی موجود در دره‌ها و نیز تردد وسایل نقلیه مخصوصاً در بهار و تابستان وجود چنین تاسیسات درمانی را بصورت دائم و موقت و ثابت و سیار را ضروری می‌سازد. همچنین حجم زیاد تفرج‌گران، منطقه را با کمبود سرویس حتی بهداشتی عمومی مواجه ساخته است.

- عدم استفاده و بهره‌برداری از برخی مناطق کوهستانی با چشم‌اندازهای بی‌نظیر و جاذبه‌های زیبای منطقه جمعیت انجام ورزش‌های کوهستانی مانند کوهپیمایی، کوهنوردی، صخره‌نوردی، دوچرخه سواری کوهستانی و ... به علت نبود پناهگاه و کمپ‌های ساده نظیر حوالی دریاچه دریوک در ارتفاعات کلون بستک.

- چرای بی‌رویه دام‌ها و عدم توجه به طرح‌های مرتع‌داری (مانند طرح مرتع‌داری روستای جیرود که به جمعیت حفظ گیاهان دارویی و کمیاب، به تصویب رسیده است) باعث از بین رفتن پوشش گیاهی و فرسایش خاک که به تبع آن احتمال بروز سیلاب و تخریب در محدوده را افزایش داده است.

- به دلیل کوهستانی و مرتفع بودن ناحیه، حجم زیاد بار مثل برف در فصل زمستان و یخ‌زدگی و عدم توجه به حفظ و مرمت شبکه ارتباطی موجود در منطقه بویژه در جاده‌های ارتباطی میگون - شمشک و دیزین به جمعیت تراکم و تردد بیش از ظرفیت موجود، ناشی از هجوم علاقمندان و اسکی‌بازان به پیست‌های اسکی شمشک، دربند سر و دیزین، ریزش و سقوط بهمن در مسیرهای ارتباطی، گردشگران را تهدید می‌کند.

- عدم نظارت کافی و مستمر بر واحدهای پذیرایی و اقامتی به لحاظ بهداشتی و قیمت خدمات ارائه شده از سوی مراکز نظارتی موجود در منطقه.

- کمبود پارکینگ‌های مناسب در تمامی ناحیه مورد مطالعه در فصل تابستان در محورهای ارتباطی نظیر محور شمشک - میگون بویژه در حاشیه رودخانه جاجرود، به جهت وجود بیشترین تردد فصل در این مناظر و زمستان‌ها در مناطق شمشک و دربند سر به لحاظ تراکم و فشردگی زیاد و خودروهای علاقه‌مندان به اسکی، موجب ناکارآمد شدن شبکه ارتباطی و ایجاد ترافیک‌های طولانی چند ساعته می‌شود. یکی از مهم‌ترین ضعف‌ها وجود عناصر سودجو زمین‌خوار در شهرستان تهران و تصرف مناطق خارج از بافت و منابع ملی اعلام شده توسط این عناصر و نیز ضعف برخوردهای قانونی با آنها به تفرج‌گاه‌های طبیعی و بکر ناحیه را دستخوش تغییر و انهدام قرارداد است و ساختمان‌های بلند مرتبه و برج‌های جدید جایگزین طبیعت زیبای منطقه می‌شود و به جاذبه‌های طبیعی موجود در منطقه ضربات جبران‌ناپذیری وارد می‌شود وجود گسل‌های متعدد و زلزله‌خیز بودن منطقه یکی دیگر از ضعف‌های طبیعی در رشد گردشگری است.

۳- الف) فرصت‌ها Opportunizies

- قرارگیری شهرستان شمیران در پرجمعیت‌ترین استان کشور و مجاورت آن با شهرهای تهران، کرج که آن پرجمعیت‌ترین شهرهای کشور هستند بازار وسیع برای جاذبه‌های گردشگری موجود در منطقه فراهم کرده است.

- مشکلات زندگی شهری مخصوصاً زندگی در شهرهای آلوده چون تهران و خستگی مفرط شهرستان که ناشی از کار زیاد شبانه‌روزی و آلودگی صوتی - هوا - آب و غیره گذاران اوقات فراقت را در ایام تعطیل و اواخر هفته در منطقه‌ای چون شمیران برای ساکنین شهری ضروری ساخته است.

- تمایل روز افزون جوامع به تفرج‌گری و گردشگری .
- تنوع بازارهای گردشگری برای بهره‌گیری از محصولات متنوع منطقه رشد و توسعه انواع گردشگری را امکان پذیر ساخته است. نظیر وجود دانشگاه‌ها و مراکز علمی که تمایل به بازدیدهای علمی از منطقه دارند علاقه‌مندان به آثار تاریخی، فرهنگی و بازدید از کاخ‌ها و موزه‌ها، اسکی‌بازان و کوهنوردان و...
- توجه روزافزون به صنعت گردشگری به عنوان یک عامل توسعه منطقه‌ای از سوی سازمان‌های مسئول علی‌رغم اینکه هنوز چالش‌های در پیش روی این ضعف دیده می‌شود.

۴- الف) تهدیدها Theats

به علت ضعف موجود در تقسیمات کشوری و اداری، درآمد منطقه شهری تجریش که به لحاظ شهرداری جزء منطقه یک شهرداری کلانشهر تهران است و به لحاظ سیاسی جزء فرمانداری شمیرانات می‌باشد، هیچ نقشی در توسعه دو بخش این شهرستان (رودبار تهران و لواسانات) ندارد دو بخشی که بهترین فراوانی را چه پیدا و چه نهان، در خود دارند و می‌توانند به دو قطب بزرگ جهانگردی و گردشگری تبدیل شوند و در چهار فصل سال برای منطقه میلیونها دلار ارز آوری داشته باشند.

- عدم وجود نماینده ای مجزا در مجلس شورای اسلامی که بتواند از منافع مردم و شهرستان دفاع نماید بیشتر مزید بر مشکلات و نارسایی های موجود می باشد.

اگرچه حجم زیاد گردشگران می تواند یک فرصت تلقی شود، ولی عزیمت ۷۰٪ طبیعت گردان و حضور بیش از ۳۰۰ نفر از شهروندان تهرانی در پایان هفته در تفرج‌گاه‌های شهرستان شمیرانات، تهدیدی برای محیط زیست منطقه است، ولیکن می‌بایست با ارزیابی صحیح و ایجاد مکان‌های تفریحی و توسعه تفرج‌گاه‌ها این تهدیدها را به فرصت تبدیل کرد.

- عدم آگاهی و عدم رشد فرهنگ گردشگری در چگونگی رفتار گردشگران در محیط‌های گردشگری نظیر شمیران موثر بوده و موجب آسیب رسانی و جاذبه‌ها، تخریب باغات، آلودگی های محیط اعم از آب و خاک و... می‌گردد.

- دخالت سازمان‌های متعدد در موضوع گردشگری و نقطه نظرات مختلف و گاه متضاد آنها خود می‌تواند تهدیدی برای توسعه جهانگردی در کشور از جمله در مناطقی مانند شمیران باشد.

تفاوت فرهنگی جامعه محلی و بومی با گردشگران یکی دیگر از تهدیدها محسوب می‌شود .

ب) مرحله دوم تحلیلی Swot (پیشنهادات علمی و عملی)

۱- بهره برداری تفرجی از منابع طبیعی حفاظت شده منطقه نظیر مناطق حفاظت شده ورجین و البرز مرکزی و رفع ممنوعیت استفاده از مناطق نامبرده .

۲- فراهم کردن تسهیلات و امکانات اقامتی، پذیرایی، رفت و آمد، راهنمایی و ... برای گردشگران به منظور بازدید از جاذبه های طبیعی و انسانی منطقه .

۳- تعیین حریم جهت منابع و جاذبه های طبیعی و انسانی و مشخص کردن ضوابط و مقررات به منظور حفظ آنها .

- ۴-ب- ممانعت از ساخت و سازه‌های بی‌رویه و بدون ضابطه در منطقه که از آسیب‌های حاصل از مخاطرات طبیعی را افزایش داده و محیط زیست را نیز تخریب می‌کند.
- ۵-ب- ممانعت از ساخت هتل‌های بزرگ که خود می‌تواند یکی از منابع آلودگی و آسیب‌رسانی به منطقه باشد و به‌جای آن در نظر گرفتن کلبه‌ها و خانه‌های ترجیحاً بومی.
- ۶-ب- مشارکت دادن افراد بومی در فراهم کردن مکان‌های اقامتی و پذیرایی به شکل محلی و تامین تسهیلات مالی و ... برای آنان .
- ۷-ب- اجرای طرح‌هایی برای جلوگیری از خطرهای طبیعی نظیر زلزله، سیل، بهمن، ریزش و لغزش و آسیب رسیدن به جاده‌ها، اتومبیل‌ها و بناهای ساخته شده .
- ۸-ب- جلوگیری از چرای بی‌رویه به منظور حفظ پوشش گیاهان طبیعی .
- ۹-ب- نظارت دائمی بر شبکه ارتباطی و اصلاح تعمیر راه‌ها .
- ۱۰-ب- ایجاد تیم‌های موقت در فصول بهار و تابستان که بیشترین تعداد گردشگران در این فصول به منطقه مراجعه می‌نمایند به منظور نظارت بر مراکز اقامتی، پذیرایی و ...
- ۱۱-ب- ایجاد سرویس‌های بهداشتی در مراکز تفریحی که تفرج‌گران به صورت کوتاه مدت در آنها اقامت می‌کنند.
- ۱۲-ب- جلوگیری از آلودگی بصری حاصل نصب تابلوهای تبلیغاتی و... که به صورت غیراصولی و بی‌رویه نصب می‌گردد.
- ۱۳-ب- تهیه بروشورهای لازم جهت معرفی جاذبه‌های گردشگری منطقه به گردشگران و تذکر نکات لازم برای چگونگی رفتار در محیط و مکان‌های گردشگری و غیر ممانعت از تخریب پدیده‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی، باغات و ...
- ۱۴-ب- ایجاد پارکینگ از طریق تسطیح اراضی در نقاط پر رفت و آمد.
- ۱۵-ب- اعمال قانون و جلوگیری از دست‌اندازی افراد سودجو و زمین‌خوار به منابع طبیعی .
- ۱۶-ب- برگزاری نمایشگاه‌های سالانه برای عرضه محصولات و دستاوردهای منطقه .
- ۱۷-ب- ایجاد قطب ورزشی - تفریحی، باغ‌ها و گلخانه‌های پرورش گل با توجه به توانمندی‌ها و قابلیت‌های منطقه
- ۱۸-ب- تشکیل همایش‌های داخلی و بین‌المللی، ایجاد یک سایت اینترنتی توسط سازمان‌های مسئول و تهیه بروشورهایی برای معرفی آثار و جاذبه‌های طبیعی، ابنیه‌های تاریخی - فرهنگی، امکانات ورزشی - تفریحی و مناطق حفاظت‌شده منطقه .
- ۱۹-ب- برپایی تورهای گردشگری یک‌روزه برای مسافران و میهمانان خارجی مدعو که به هر دلیل به ایران سفر می‌کنند.
- ۲۰-ب- ایجاد شوراها یا گردشگری به ریاست سازمان جهانگردی با مشارکت سازمان‌هایی که به نحوی در این صنعت دخیل هستند به منظور تصمیم‌گیری در چگونگی عمل در مناطق گردشگری .
- ۲۱-ب- تامین امنیت منطقه شمیران و برخورد مناسب افراد متخلف و مختل‌کننده نظم و امنیت .

- ۲۲-ب- تعیین روستاها و شهرهای هدف گردشگری و تهیه طرح‌های گردشگری برای آنها.
- ۲۳-ب- تقویت سازمان‌ها و نهادهای مسئول به منظور جلوگیری از اعمال نفوذ افراد ذی نفوذ داخل و خارج ناحیه جمعیت جلوگیری از هرگونه عملی که موجب آسیب به محیط طبیعی، انسانی و زیستی ناحیه می‌شود.
- ۲۴-ب- در نهایت از همه مهمتر اصلاح تقسیمات سیاسی و اداری و تعیین تکلیف شهر تجریش از این لحاظ که آیا شهر از لحاظ خدمات شهرداری و درآمدهای حاصله جزء شهرستان تهران است یا شمیرانات به عبارت دیگر انطباق تقسیمات کشوری با تقسیمات اداری شهرداری.
- ۲۵-ب- متقاعد شدن مراکز مسئول آمارگیری به خصوص مرکز آمار ایران برای اجرای طرح‌های آمارگیری موردی فصلی برای کلیه مناطق گردشگری پذیر از جمله شمیران به منظور مشخص شدن تعداد گردشگران دارد به این مناطق در فصول مختلف به منظور برنامه ریزی.
- ۲۶- ب - اجرای طرح آمارگیری توسط مرکز آمار ایران از خانه‌های دوم و ویلاهایی که حفظ مدتی از سال به منظور استراحت مورد استفاده قرار می‌گیرند.

نتیجه گیری

باتوجه به تحقیقات صورت گرفته که به در گزارش مقاله آمده است و با در نظر گرفتن فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر اثبات می‌گردد: **Swot** تحلیل فرضیه اول: به نظر می‌رسد می‌توان با شناخت توانهای محیطی گردشگری در شهرستان شمیرانات بیش از پیش به رشد و توسعه کمک نمود.

در مرحله اول نشان داد جاذبه‌های فراوانی اعم از طبیعی و انسانی در **Swot** اثبات: تحلیل شهرستان شمیرانات وجود دارند که نقش مهمی در جذب توریست ایفا می‌نمایند. بر این جاذبه‌ها باید شرایط آب و هوایی مناسب در هر فصل را نیز افزود، که در هر فصل گردشگران مخصوص به خود را جذب می‌نماید.

مشاهدات محلی و تحقیقات میدانی نیز حکایت از این دارد که جاذبه‌های مذکور در شرایط فعلی نیز نقش عمده‌ای در جلب گردشگران داشته و با افزایش درآمد جامعه محلی بر میزان رضایت آنان افزوده است. اما به علت برخی ضعف‌ها که ریشه در داخل منطقه دارند و نیز بعضی تهدیدهای بیرونی صنعت گردشگری در منطقه علی‌رغم سابقه طولانی نقش شایسته خود را نیافته است که در صورت رفع ضعف‌ها و تهدیدات که در مرحله دوم مدل تحلیلی مذکور به آن اشاره شد می‌توان گامهای موثری در جهت توسعه صنعت توریسم و در نهایت توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه برداشت.

فرضیه دوم: احتمال داده می‌شود با بهره‌برداری بهینه از جاذبه‌های گردشگری می‌توان به حفظ محیط زیست و توسعه پایدار دست یافت.

اثبات: در شرایط فعلی به علت عدم رعایت حریم رودخانه‌ها و ساخت وسازه‌های غیراصولی که بر شدت مخاطرات محیطی در منطقه می‌افزاید، و نیز ناآگاهی گردشگران از یک طرف و جامعه محلی از طرف دیگر، محیط زیست در معرض تخریب قرار دارد، که حضور بیش از ۳۰۰ هزار نفر در ایام تعطیل بخصوص در فصل تابستان بدون وجود زیرساختها و امکانات زیربنایی بر شدت آلودگی و تخریب محیط زیست می‌افزاید.

ولیکن چنانچه پیشنهادات ارائه شده در مدل مذکور مورد توجه قرار گیرد. و منافع حاصل از حفظ منابع گردشگری برای بومیان روشن گردد خود داوطلبانه برای حفظ محیط زیست اقدام نموده و با کمک مراجع مسئول در نگهداری از جاذبه های گردشگری مشارکت خواهند نمود. بدین ترتیب به یک منبع اقتصادی دایمی دست خواند یافت، که می تواند آنها را به توسعه یی پایدار رهنمون سازد.

منابع

- اداره کل هواشناسی استان تهران (۱۳۸۵). گزارش های هواشناسی
- افراخته، حسن (۱۳۸۷). مقدمه ای بر برنامه ریزی سکونت گاه های روستایی، انتشارات گنج هنر
- پازوکی طراوردی، ناصر (۱۳۸۲). آثار تاریخی شمیران، انتشارات سازمان میراث فرهنگی، جلد اول
- جبرودی، مهدی (۱۳۷۷). برنامه ریزی توسعه تفرج گاه های شمیرانات، پایان نامه کارشناسی ارشد واحد شهری
- محمودیان، علی اکبر (۱۳۸۱). اطلس شهرستان شمیران، گیتاشناسی
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سرشماری عمومی
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). مروری بر نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان تهران، شهرستان شمیرانات
- نجمی سیمین (۱۳۸۸). توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی بخش لوانانات) رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران